
BISERICA SF. ILIE DIN TÂRGUL TELENEȘTI (de la întemeiere și până la începutul secolului al XX-lea)

Alexandru Furtună

O prezentare a vieții preoților români până la sfârșitul secolului al XVI-lea, conform lui M. Păcuraru, este greu de făcut din lipsa unor informații precise în acest domeniu.

În orice caz, ceea ce putem susține cu certitudine, scrie în continuare autorul nominalizat, este faptul că preoția este veche și neîntreruptă în biserica românească, de la începuturile răspândirii învățaturii creștine și până astăzi.

În secolul al XVI-lea, întâlnim primele mențiuni despre preoții munteni și moldoveni. În Moldova, numeroase acte aduc știrea că preoții din satele mănăstirești erau scoși de sub autoritatea ierarhului locului și puși sub acea ai egumenului mănăstirii respective. Numărul preoților și al diaconilor trebuie să fi fost destul de ridicat. În ce privește starea lor materială, ea a fost destul de grea, fețele bisericesti fiind nevoite să muncească la câmp, alături de păstorii lor, cum se va întâmpla secole în șir. Toți se bucurau de ofrande din partea credincioșilor pentru slujbele săvârșite.

Viața preoțimii române de altădată a avut urmări favorabile și asupra vieții duhovnicești a poporului, căci slujitorii Bisericii au însoțit poporul român în întreaga sa istorie – de la începuturi, când elementul geto-dac s-a contopit cu cei roman, și până în zilele noastre. Credincioșii participau în fiecare zi de duminică și sărbătoare la sfintele slujbe din biserica lor, săvârșite de preoții din neamul și satul lor, recomandați de ei înșiși pentru hirotonie, preotul era ajutat la slujbe – ca și azi – de unul sau mai mulți cântăreți. În unele localități, cântărețul, până la începutul secolului al XIX-lea, era și dascăl al copiilor din sat (în Țara Românească și Moldova este cunoscut până azi sub numele de „dascăl”, provenit din grecescul [...] = „didascalos”, iar Transilvania cu numele slav „diac” sau cu latinescul „cantor”).

Pentru îngrijirea bisericii și ajutor preotului în altar, fiecare biserică avea „paraclisier”, numit în

limbajul popular „țârcovnic” (Țara Românească și Moldova) sau „pălimar” (Bucovina), „crâșnic” sau „făt” (Transilvania). După Liturghie, în biserică sau în curtea bisericii, în care se afla cimitirul cu osemintele părinților, moșilor și strămoșilor, preotul și ceilalți bărbați discutau felurite probleme din viața satului și a parohiei, se aplanau unele neînțelegeri ivite între enoriași.

Preoții mai în vârstă, care se bucurau de mai mult prestigiu în fața credincioșilor, primeau din partea ierarhului locului „darul duhovniciei”, adică dreptul de a-i sponedi pe credincioși.

Preoții nu purtau haine preoțești speciale (e vorba de sec. al XVII-lea - A.F.), ei se îmbrăcau ca și ceilalți țărani, de care se deosebeau doar prin barbă și plete. Nivelul lor de pregătire era destul de scăzut. Cunoștințele li se reduceau la cântări bisericesti, rânduiala slujbelor, catehism. Din pricina necunoașterii temeinice a limbii slavone, în care erau nevoiți să slujească, potrivit tradiției, s-a început, în acest secol (al XVII-lea - A.F.), ampla acțiune de traducere în românește a tipicului, apoi a citirilor biblice și în familie, a slujbelor. Pregătirea se dobânda, de regulă, în familie, când preoția „se moștenește” din tată în fiu.

În Țara Românească și în Moldova, toți preoții și diaconii plăteau anumite dări pentru slujba lor, deși de multe ori erau scutiți de ele de către domnia țării. În afara dărilor către domnie, preoții plăteau anumite taxe și către chiriarhul locului. Fiecare preot primea de la credincioși ofrande pentru slujbele săvârșite fie în bani, fie în natură (zile de clacă, cereale, casă parohială etc.).

Abaterile clerului, de orice natură ar fi fost ele, erau judecate de protopop sau de chiriarhul locului și nu de dregătorii domnești. Stareții și vlădicii erau judecați, însă, de domni. În secolul al XVIII-lea, în Țara Românească și în Moldova, numărul slujitorilor altarului a continuat să fie foarte ridicat, fiecare biserică având mai mulți preoți

și diaconi. Ca și în trecut, ei duceau un trai asemănător cu al credincioșilor pe care îi păstureau. Cei mai mulți se îmbrăcau în haine țărănești obișnuite, dar purtau plete și barbă. Acum însă preoții de mir încep să poarte rasă, obicei preluat de la greci. Spre sfârșitul secolului, au fost obligați să poarte potcap. De regulă, proprietarii satului ofereau preoților câte un lot de pământ pentru a le asigura traiul. Nivelul cultural era acum mai ridicat decât în secolele anterioare (Păcuraru 1993, 166, 167, 168, 169, 247, 248, 317).

În „Formele de înștiințare”, conform lui N. Popovschi, pregătirea preoților basarabeni pentru slujba lor se precizează de obicei astfel: „învățat slova moldovenește” ori: „și rusește”, „de mijloc bun cap”, „bun la cetire și cântare de mijloc”; în câteva cazuri: „bun și iară bun”; mult mai des: „la învățătură prost”, „prost la cetire”, „cetește și cântă moldovenește prost”, „prost detot la toate” etc. E de relevat că unii clerici erau „buni la cetire și cântare grecește”. Unii preoți au învățat „acasă”, alții „la școli prin sate”, care funcționau pe lângă biserici.

După cum ne arată arhivele, scrie în continuare N. Popovschi, în momentul unirii (anexării - *A.F.*) Basarabiei cu/la Rusia, în Basarabia erau 775 de biserici parohiale. Starea acestor lăcașe era foarte jalnică. Mai întâi în ce privește clădirile, din numărul total abia 40 erau de piatră și una de cărămidă, restul însă – de lemn. Dintre acestea din urmă, unele biserici erau „de lemn îngrămădite cu nuiele”, altele – „de bârne”. Despre unele biserici se zice că erau „curate și unse cu lut și pe dinăuntru și dinafară” sau „lipite și văruite”. Toate bisericile erau acoperite cu „șindrila”, cu „stuh”, unele cu „răslotii” (răzlogii) sau cu rogoz; multe ci „paie”. Starea generală a clădirilor nu era la fel: pe când unele erau „tari”, „durate” (trainice), multe se prezentau „proaste”, „slabe”, „vechi”, „proaste cu toate”. (...) Nu se afla în mai bună stare nici interiorul bisericilor. (...)

Starea intelectuală și morală a preoțimii suferea, treptat, prefaceri. Astfel, în 1859, în întreaga Basarabie, erau abia 162 de preoți cu studii de seminar, restul, însă, fiind fără studii. În 1882, nouă persoane aveau studii superioare, 521 erau cu studii seminariale, 126 erau absolvenți ai seminarilor de la Huși și Ismail și 128 – preoți fără niciun fel de studii sau ieșiți din diferite clase de seminar, sau din școlile spirituale sau din școlile particulare. (...)

În 1882, în Basarabia erau 1 016 biserici (616 de piatră și 400 de lemn). (...) Pentru interese intelectuale și de serviciu, pe lângă unele biserici, la îndemâna preoților, erau biblioteci: în anii 1901-1903 numărul lor ajunsese la 196. Erau și 10 biblioteci județene (Popovschi 1931, 11-13, 147, 158, 255).

Odată fiind prezentate aceste date generale privind istoria bisericii românești, să trecem nemijlocit la elucidarea istoriei bisericii Sf. Ilie din târgul Telenești. Astfel, biserica respectivă exista încă din 1801, după cum rezultă, scrie A. Sava (este vorba de anul 1934 - *A.F.*), dintr-o catagrafie a bisericilor basarabene întocmită în 1812-1813. Vechea biserică era făcută din grinzi și pardosită pe dinafară cu scânduri de brad (AB 1934a, 185). Anumite detalii referitoare la biserica Sf. Ilie, găsim și în „Vedomostea” pentru anul 1832: „Făcută este din lemn. Pereții sunt din nuiele împletite. Este lipită cu lut. Pe dinafară este pardosită. Acoperită este cu șindrila. Clopotnița, deosebită de biserică, pe patru stâlpi, acoperită cu șindrila”¹.

În 1813, în târgul Telenești era și o breaslă a cioclilor (AB 1934a, 173). Cioclii erau constituiți în bresle și în alte orașe și târguri, cum ar fi: Chișinău (AB 1933, 320-321), Folești (AB 1934, 156-157), Bălți (AB 1936, 26) etc. Conform lui A. Constantinescu și N. Stoicescu, cioclii erau oameni însărcinați cu îngroparea morților („și mai vârtos a celor streini și nemernici”, cum se spune la 20 aprilie 1718), cunoscuți sub același nume atât în Moldova, cât și în Țara Românească, au avut totuși o organizare diferită. **În Moldova, fiind socotiți „oameni bisericești”, au fost organizați și patronați de biserică** (subl. n. - *A.F.*), sub forma juridică a breslei: cu vătaf ori staroste, cu scutiri de dări, cu jurisdicție proprie. Erau recrutați dintre holtei, pentru motivul că aceștia nu plăteau bir, situație preferată de vistierie. Numărul cioclilor dintr-o breaslă era limitat la 20, 22, 30, deci cioclii moldoveni formau bresle închise (Instituții 1988, 100).

În 1814, în târgul Telenești, ținutul Orhei, au fost, după cum scrie C. Tomescu, și mai înainte „din vechi, de la toți sărdării... opt oameni a fi ciocli... pentru ca **să poată căuta de slujba bisericii și a morților** (subl. n. - *A.F.*), cu care sunt însărcinați, spre folosul obștiei; uneori s-au dat și 12 oameni. Acum, în 1814, mitropolitul roagă sârda-

¹ ANRM, F. 211, inv. 1, d. 55, f. 241 v.

ria Orheiului să aprobe opt locuitori și „după obșteasca urmare ce să păzește pe la toate târgurile”, să fie și scutiți de bir sau havalele (AB 1935, 141).

La 15 martie 1816, a fost eliberată următoarea gramotă mitropolitană de întărire a unui staroste peste ciocli:

„Cu mila lui Dumnezeu...

Orânduiala bună și lui Dumnezeu plăcută au fost dintru început la această țară, ca mai ales la orașă să fie orânduită breaslă de oameni pentru săparea gropilor și îngroparea morților, cu nume de ciocli, care breaslă cu starostele lor totdeauna au fost supusă ocârmuirii bisericesti. Un număr de oameni cu acest nume au fost și în târgul Teleneștii, însă foarte nepusă în orânduială.

Drept aceea, noi, voind a întimiea și a pune la bună rânduială pe această folositoare obștie și de trebuință breaslă, am rânduit piste această breaslă staroste om cinstit și cu bune urmări pe Ion Croitorul din târgul Teleneștii, ca să aibă a ținea în bună rânduială această breaslă, pentru ca să-și împlinescă (cu) toată sârguința datorie lor cioclii, să petreacă cinstit și trezi cei ce vor fi întru această breaslă.

Pentru aceea i s-au dat voe a ave peste dânșii toată stăpânirea, a-i povățui, a le poronci și a-i giudeca la pricinile cele mai mici, și la întâmplare de neascultare, a-i și pedepsi. Va ave purtare de grijă ca să nu fie mai puțini de doisprezece oameni în breaslă, și pentru mai lesne povățuire va ave un vâtav de ciocli.

La săpatul gropilor va da poruncă ca să sape groapa la loc întreg, unde să nu scoată pe alți morți din pământ, groapa să nu o sape mai puțin de un stânjăn de adânc, la îngropare morților să să poarte cu cuviință și cu smerenie cioclii, luându-și havaetul fără gălceavă și obrăznicie, pre cei săraci și streini să-i îngroape fără plată. Starostile își va lua partea sa după hotărâre ce s-au dat la dicasterie, pentru care această breaslă să cade a fi scutită de havalele, țării, cioclii vor ave datorie a să spune, a cinsti și a asculta întru toate pe starostile lor, ca pe al său poroncitoriu, precum și starostile a să purta cu dânșii cu liniște și a-i dieafendersi pe oricare din breasla cioclilor și a să sili în tot chipul pentru bunăstare aceștii bresle.

Și pentru încredințare i s-au dat numitului staroste această carte a noastră, de noi iscălită și cu a noastră pecete întărită.

S-au dat în Mitropolie Chișinăului, anul 1816, Mart 15 zile, supt no. 786” (AB 1938, 35-36).

Deci, cioclii trebuiau „să poată căuta de slujba bisericii și a morților”. În slujba bisericii erau și fețele bisericesti. Un asemenea servitor al Domnului a fost și blagocinul Constantin care, la 5 martie 1814, este numit preot și protopop la Telenești (la ordinul de numire vom reveni - A.F.). Însă, cu circa trei luni înainte de această numire, „prin jalobă cătră Ocârmuirea oblastei Basarabiei, din 1813, Dec. 12, Costandin blagocin, prin bună tocmală au săvârșit schimb cu boierul „din Moldavia odomanicească”, sărdariul Grigori Iacobachi. Constandin blagocinul primește o casă și viile numitului boieru, din târgul Telenești, țint. Orheiului și dă sărdariului Iacobachi „casăle sale, împreună cu doao dugheni i o pivniță petruită ce li-au avut în orașul Eșii, mahalao Curărariu... prin condraclul de schimbu ce au săvârșit”... „cu acest document cu care să fii puternic a stăpîni de acum înainte cucernicia sa cu bună pace și nesupărat despre nime”. Iscălesc: Sovetnic Râșcanu, sovetnic Neculai Catargiu, sovetnic Donici, sovetnic Filactache (?) Căplescu, sovetnic Banu Bașotă, sovetnic Petrache Catargiu, Daclașcic Stamate” (Costăchescu 1930, 36).

Așadar, vorba lui C. Tomescu, blagocinul Constantin „vine la supușenia rusească.” Iată și detaliile: „Un blagocin Constantin, ce fusese orânduit de exarhul Gavriil peste „a patra parte din orașul Eșii în locul socru meu, răposatul protopopul Andrii... văzând pri toți acei, ci s-au aflat în slujbi în vreme preof. voastră, gonți cu feluri de feluri di pricini de ocârmuitori de acolo, așămine și pre mini scoțându-mă din slujba, cari mă aflam... m-am declarisit de sudit la oscălențae sa domnul Consulat rusăenesc, și dându-mi pașport am tricuit în parte acestui loc”; roagă să fie primit în eparhia Basarabiei. **Depunând legiuitul jurământ către țar și Rusia, la 5 martie 1814, este numit preot la Telenești și protopop** (subl. n. - A.F.). Ordinul Dicasteriei îi arată ce anume îndatoriri are: „toate bisăricile din ținutu Eșii și partea duhovnicească, adică 40 de bisărici, partea din gios din țin. Foleștilor să le primești în privigherea cucernicii tale și să ocârmuiești toată tagma duhovnicească...; blagocinii, ce vor fi asupra acestor bisărici, să privighezi a fi oameni cu înțălegire și cu bună orânduială...; scrisorile și toate poroncile... să le primești toate dela protopopul Costandin cu izvod, și pricinile cele nesă-

vârșite, în grabă să le săvârșești...; toate bisăricile ... măcar de doi ori pe an să le cercetezi singur... să păzască curățenie și înfrumusețare... de au toate celi trebuincioasă pentru slujire și de sânt în bună orânduială veșmintele bisăricești, de este izvod pentru toate aceste și de sânt toate veniturile întru ace condică arătate... preuții să slujască în zile de vară măcar în toate praznicile și duminicile, iară în zile împărătești să facă și moleben, dar după săvârșirea lucrului de la câmp... cliricii să nu facă zăzanie, să nu bei...” și alte multe îndatoriri, scrise pe 7 file. Astfel că în protopopia Foleștilor, luându-se aceste 40 biserici, au mai rămas 62 biserici” (AB 1935, 27-28).

După 1812, conform unei informații din 1814, parte din corespondența între Dicasterie și protopopi și de la mulți din aceștia spre Dicasterie se scria în limba rusă. De pildă, în 1814 raportau, totuși, în limba română protopopii sachelar Teodor Stamati al Sorocii, Constantin din Telenești etc. (AB 1936, 31-32).

În 1815, protopopul Constantin din Telenești se jeluiește, după cum scrie C. Tomescu, Dicasteriei că un ordin al ei i-a venit și târziu și despecetluit: „foarte mi-au părut rău când au rămas lucru să poarte jidovii poroncile stăpânești pe uliță și să le cetească”. Într-adevăr, poronca scrisă căzuse în mâna unui jidov din târg și apoi o „purta jidovii din mână în mână, dându-o la mulți să o cetească, până ce au ajuns la un Mavrodin băcalu, care văzând că scrie la mine au trimes-o tot despecetluită” (AB 1937, 23).

În perioada respectivă, se pune problema construirii unei biserici de piatră. Astfel, boieroaica Zmărănda Buhuș, conform aceluiași C. Tomescu, „la săvârșirea vieții sali, au lăsat prin diiată cinci mii di lei bisericii din târgul Teleneștii, **„ca să-s facă altă bisărică di piatră” s-o prefacă pe cea veche cu hramul sf. Ilie** (subl. n. - A.F.), și banii să-i dea „boerul pomeșcic Petrachi Catargiu, creditorul dsali răposatii. Dar trecuse un an și banii nu s-au vărsat, **acum era primăvară și „numai decât ceri trebuința de a să începi lucrul bisăricii”**... (subl. n. - A.F.). Mitropolitul Gavriil mijlocește în scris la Catargiu „ca să binevoiești a da numiților epitropi banii arătați”. El răspunde că recunoaște o datorie mai mare către răposata, dar să i se înapoieze sinetul, și va număra banii. Din raportul protopopului Constandin din Telenești mai aflăm că Zmărănda avea casă în Telenești, că în 1815 „bolnăvindu-să au chemat

pe duhovnicul Ignatie și pe trei fruntași neguțitori din tg. Telenești și, făcându-și diiată, fiind în toate mințile întregi, au lăsat epitrop pe porucicu Ștefanache, ginere pitarului Teodosie, a cărui este moșie, pe care este târgul... îndatorindu-l prin diiată ca să-i ție un copil al său... și să-i facă și pominirile rânduite”; boieroaica după câteva zile a murit și, cum epitropul lăsat era tot la Chișinău, îngroparea i-au făcut-o protopopul cu soția epitropului și cu alți negustori și „au luat cele de trebuință din târg, însă pe datorie, care datorie – piste o mie de lei – stă încă și până acuma neplătită...”. „Iar după trecirea a doi zile au venit un Dumitrache Balasache și cu soție sa Ecaterina, ci să zice că ar fi neam cu răposata și au luat toate lucrurile răposatei și copilul, fără a ave vreo voe de undeva, în urmă dând și jalbă departamentului că nu primește epitrop pe porucicul, ci l-au lăsat răposata, împiedicînd și stricînd toate rânduielele răposatei, celi hotărâte prin diiată... cum nici 5000 lei... la facire bisăricii de piatră, unde este îngropată, nu s-au dat”. Și protopopul roagă ca „din 20.000 lei, ce sânt dați cu dobândă de răposata d-lui paharnicului Petrachi Catargiu, să să de aceste cinci mii de lei bisericii...” Mitropolitul Gavriil mijlocește în acest chip la departamentul I al oblastei (AB 1938, 29-30).

Am văzut din diată, scrie A. Sava, că în afară de țigani lăsați mănăstirei Dobrușei, Smaranda Buhușoia a lăsat 5000 lei pentru zidirea unei biserici de piatră. Din cauza discuțiilor pentru numirea epitropilor, zidirea bisericii a întârziat. Iată ce spune, în această privință, „Exarhiceasca Dicasterie”:

„Dela Exarhiceasca dicasterie a Mitropolii Chișinăului și Hotinului.

Cătră cinstit Departamentul întâi al oblastei Basarabiei.

Epitropii bisericii din Telenești cu hramul sfântului proroc Ilie, prin jaloba ce au dat cătră Înalt Preosfinția Sa au făcut arătare că răposata Smaranda Buhuș la moartea sa prin dieata ce au făcut lasă a să da danie la această biserică 5000 lei, pentru prifacire bisericii, pe care bani să-i priimască epitropii dela dumnalui boerul pah. Petrache Catargiu și că de atuncea au trecut un an și mai bine și banii nici până acum nu s’au mai dat și pentru că acum să începe zidirea sfintei biserici fac cerire epitropii ca să li să de bani arătați după dieata răposatei asupra cariea jalo-

bă răzăluțea Înalt Preosfinții sale au urmat așa: „Dicasteria să cerceteză și să scrie unde să cade pentru banii ce prin diată s’au rânduit la zidirea bisericii”, pentru care dicasteria au scris dumisale pah. Petrache Catargiu pentru acești bani ce sunt orânduți prin diată de răposata Smaranda Buhuș a să da la numita biserică. Dumnalui pah. au dat răspuns prin obesnenia ce au trimes cătră această dicasterie cum că cu adevărat este datoriu răposatei Smarandei Buhuș încă și mai mult decât această sumă care o cer epitropii bisericii din Telenești și pentru acei bani au dat sinet după rânduială, care sinet nu știe unde să află acum și când i să va aduce sinetul atuncea va număra banii și vă va scăde din sinet cu suma aceasta, iar până când nu va priimi sinetul ca să se scază dintr’însul nu poate a da banii arătați.

Drept aceia, dicasteria face poftitoare cerire cinstului Departament ca să binevoiască a face punere la cale întru aceasta, prin chipul ce să cuvine ca să de dumnealui pah. Petrache Catargiu numiților epitropi banii arătați, având și decasteria răspuns.

În Chișinău, **anul 1816 mai 20 zile**,
protoierei Stăvărachi Costin.
Повытчикъ Діаконъ Петръ Лончковскій
Coleschii reghistrator Gr. Scorțescu.”

În cursul anului, scrie în continuare A. Sava, banii se eliberează. Ei s-au folosit, desigur pentru ridicarea bisericii Sf. Ilie. (...) Oricât de mult se va fi întârziat zidirea acestei biserici cred (e vorba de A. Sava - *A.F.*) că este inadmisibil ca ea să nu fi fost gata mai înainte de 1842. Nota din Anuarul eparhiei Chișinăului și Hotinului: „Teleneștii Noi cu biserica Sf. Ilie zidită la 1842, din piatră, de proprietarul Gheorghe Teodosiu” este, se pare greșită în ce privește data, după cum este în ce privește proprietarul, în realitate pitarul Theodosie Gheorghiu, pomenit mai sus (AB 1934a, 184-186) [de fapt, biserica a fost înălțată în 1842, iar cel care a dus la bun sfârșit lucrările de construcție a fost Gheorghe Teodosiu (vezi mai jos) - *A.F.*].

Deci, Smaranda Buhușoia a dat 5000 de lei pentru construirea bisericii. 10.000 de lei, în același scop, urma să dea neamul Teodosiu. Lucrul respectiv îl aflăm din diata (de la 13 noiembrie 1817) a pitarului Teodosie: „Încă mai îndatoresc pe fiul meu Iordache, pentru pomenire me, tot din vini-tul Teleneștilor să de zăce mii de lei pentru facere bisăricii din Telenești și cu banii bisăricii ce să află

să să facă bisărică cu temelie de piatră și păreții în sus de cărămidă, fără boltă, ci cu tavan, lărgime de 16 coț și lungime de [loc gol] coț, pentru mântuire sufletului meu” (Costăchescu 1930, 49-50).

În perioada respectivă, protopop la Telenești era același Constantin, nominalizat mai sus. El este pomenit, ca persoană de încredere, și în diata pitarului Teodosie: „Asupra cărie dieți las epitrop și purtătoriu de grijă pe sf[in]ție sa protopopul Constantin din Telenești, ca să să păzască în bună rânduială cele de mine hotărâte, până ce va veni în vârstă fiul meu Iordache și atuncea să i să de diata me. (...) Iscălesc, între alții: Ierei Ignatie duhovnic, martur, Irei Teodor Sacîzlău martur, Irei Teodor martur. T. Dimitriu mart. Constandin protopop.” (...)

Alături de protopopul Constantin, la Telenești era și un staroste bisericesc. Anumite informații despre acest staroste, aflăm din următorul zapis (de la 15 octombrie 1818): „Andrunachi Eșanu din satul Mihălașa” și cu soțul său Vasâlca și cu copiii vinde „**giupânului Ghiorghe starostelui bisericii din târgul Teleneștii**” (subl. n. - *A.F.*), „o vie a noastră, care să află pe moșie Târgului Teleneștii și să alătoreză cu viaa preotului Pavăl ot satul Mihălașa, în cari vie să află doao sute și zeci tufi de vie de roadă și cinci pui de nuc... cu tocmală hotărâtă... drept... una sută lei bani”. Iscălește și Iordachi Radu Cojocar. (Costăchescu 1930, 50, 53).

Între timp, pe lângă banii dăruiți, pentru facerea bisericii, de către Smaranda Buhușoara și pitarul Teodosie, au mai fost adunați bani și pe alte căi (vezi mai jos - *A.F.*). Banii respectivi, în scopul sporirii sumii, au fost dați cu dobândă în următorul fel:

1. 1820, mai 21. Gavriil, dascal plotnic, dă zapis că a luat 100 lei, pe patru luni, din banii bisericii din Telenești, cu dobânda 60 parale, punând amanet casa ce o are la mahala. Conform cu originalul: Pavel Coșliacov.

2. 1821, mai 1. Constantin Gheorghe, negustor grec, trăitor în tg. Telenești, dă zapis epitropului bisericii sf. Ilie Mavrodin Stamati că a luat cu împrumut 1869 de lei 102 bani, pe un termen de șase luni, cu dobândă 60 parale de suta de lei, punând amanet dughenile, iar în caz de nu va restitui la termen banii, să fie scoase dughenele la mezat și să întoarcă banii care sunt de drept ai bisericii. Martori: Ștefan Cojocar, Paraschev sãn Pavel.

Smotriteliu târgului Telenești Stavilă, care a pus pecetea necesară a căpitaniei.

3. 1821, august 9. Iacov Casapu, locuitor din Telenești, împrumută din banii bisericii din Telenești, de la epitropul Mavrodin Stamati, suma de 30 de lei pe care urma să-i întoarcă până la Vinerea Mare, adică la 14 octombrie. În caz de nu va restitui banii în termen, urma „să fie volnic dumlui să îplinească de la mine cu ce a găsi la casă a mea.”

4. 1821, august 29. Ștefan Cojocarul dă zapis epitropului Mavrodin Stamati pentru 1028 lei 28 parale împrumutați din banii bisericii, punând amanet casele sale. Banii au fost luați cu o dobândă de 60 parale de suta de lei. Martori: Paraschev sin Pavel și Gheorghe Croitoru, starostele bisericii.

5. 1822, decembrie 29. S-a primit 346 lei de la Constantin Leușanu, din dobânda banilor în dos arătați. Conform cu originalul: Protoierul Pavel Coșliacov. (...)

În 1822 (? - A.F.), pitarul Teodosie – stăpânul țg. Telenești, răspunde dicasteriei, pe marginea banilor bisericii din acel târg, care i-ar fi întrebunțat fără învoirea dicasteriei pentru procurarea materialelor necesare zidirii bisericii, din nou:

1. Că biserica ce este acum față, în acest târg aflându-se de lemn și mică și din vremi în vremi sporindu-să numărul lăcuiților, mai înainte de a intra târgușorul acesta la anul 1813 în vecinica me stăpânire, lăcuiții și cu vechilul ci să afla în aceiași vreme din parte celor de mai înainte stăpânitori din singură a lor dorință și voință au închipuit o oarișicare mijlocire de a să pute aduna prin cele de opște agiutor a voitoril(o)r de bine cătră întemiiare celor sfinte ceva bani pentru de a să zidi din nou biserică mai mare și statornică.

Al 2-le. După ce prin încheierea unui asămine bine plinit scopos a pomeniților lăcuiitori și vechil, s-au pus într-o îndeletnicire căzuta urmare, tot atunce au ales și au așăzat dintre dănsii câteva feță ca în chip de epitropi care aceștia să aibă privighiere atunce asupra banil(o)r ci să vor pute aduna în diosăbită cutie, cari pentru o așă trebuință să purta în biserică la zilile duminicilor și altor zile de praznice, căt și asupra banil(o)r ci vor spore din vânzare lumînărilor, ci iarși de cătră dănsii s-au făcut punire la cale ca să să păzască tot diauna în biserică, spre vânzare. Și acești bani, căți să adu-

na după vremi, vechilul și cu epitropii îi da pe la unii și alții cu dobândă spre sporire somii cătră împlinire scoposului lor întru zidire noului sfântului lăcaș.

Al 3-le. Într-o așa ochire și așăzare gășând și eu pe pomeniții lăcuiitori din târgușorul meu Telenești, tot întru aceasta au rămas și din partea me, fără a mă amesteca întrucăt de puțin, ce numai de cătră săvârșitor acum din viață protoierei Constandin, carile în aceiași vreme să afla protopop ținutului și cu lăcuința în acest târgușor, avem știință că să păzăști urmare vechilului de mai înainte, adică a privighiia dinpreună cu epitropii asupra banilor ci să strâng în madeoa facerii bisericii din nou, precum și mai sus am arătat.

Al 4-le. După aceasta tot răposatul protoiereu Constandin în trăcutul an 1821, puindu-mi înainte că puținii căți s-au adunat cu rânduiala de mai sus pentru facire bisăricii fiind împrăștieți pe la unii și alții cu dobândă și ca nu cumva să vie în vreo rășluie din obicinuitile întâmplări supt care adesă ori să supun împrumutătorii, mi-au zis că ar fi bine să priimesc asupra me însărcinaria aceasta și atât cu banii ce sânt strânși acei ci să vor mai stränge, căt și cu ceia ce și pe mine mă va îndemna cugetul să încep a aduna din materialuri trebuincioase cătră care numai puțin fiind și dorința me a să zidi din nou bisărică n-am dipărtat di la mine sfaturile protoiereului și rāzemându-mi creștiniasca datorie la agiutoriu celui pe înalt, fără de a cugeta căt de puțin ca să pășăsc împotriva a vreunii legiuri, am și început prin căt puțința m-au agiutat a aduna din materialurile ce acum sânt față, cu care după adivărat izvod ce s-au ținut am cheltuit 6652 lei 4 parale, iar banii ce au intrat la mine și de pi unde anume sânt aceștia, însă:

1921 [lei] – ce au jărtvit unii și alții, atât din lăcuiitori acestui târg, cum și din bejenarii trecuți de peste Prut la 1821.

1688 lei, 25 parale am priimit din banii ce era adunați mai dinainte pentru facire bisericii și dați cu dobândă pe la unii și alții.

472 lei 10 par. am priimit tot din cutiia în care să stränge banii pentru faciria bisăricii.

647 lei 27 par. tij am priimit din banii lumânărilor(o)r ci să vinde la bisărică.

4729 lei 22 parale, adică patru mii șapte sute douăzeci și noi lei douăzeci și doi parale, fac piste tot suma ce am priimit prin știința (?) și punirea

lăcuiților, a protoiereului Constandin și a episcopilor care bani au fost strânși pentru facere bisăricii, precum în această de mai sus însămnare să lămurește.

Al cincile. Și, în sfârșit, fiind că tot într-această vreme ocărmuiria oblastii în urmare oțnoșanii acei Dohovnicești Decasterii prin ispravnicii ținutului mi să pune ca să plătesc 1450 lei ce aș fi îndrăznit ai lua din cutia bisăricii, iar ne dând banii să prescrie o parte din avere me spre împlinire acelor bani șe pentru că o așă lucrare prin ocărmuire din partea Duhovniceștii Decasterii spre împlinire arătațil(o) r bani de la mine ca de la un vinovat, cu mare măhnicuine a sufletului o priivesc a fi în destul de obijduitoare pentru mine. De vreme că cu pășire me într-un adunare a orișicare material pentru zidirea bisăricii din nou de a cugeta vreodată ca să mă amestec la lucrurile ce nu să atingu de datorie me (precum decasteria prepune). Am fost purure încredințat că împlinesc opștească datorie, mai ales ca un vecinic stăpân acestui târgușor, după cerirea și îndemînare protoiereului Constandin și obștiasca dorință a tuturor lăcuiților târgoveți și unde nădejdia mie era ca pentru o asămine plecare și jărtvire din partia me cătră întemiare scoposului spre zidirea sfântului lăcaș, să fiu măgulit cu oarișicare mulțămire din partia acelora ce au răzămat asupra me obștesc credit și tot odată a răvărșă și ce personalnică creștiniască îndatorire cătră mare bunilor plecare într-un urzire celor sfinte și plăcute lui D(u)mnezeu lucruri.

În 1828, Teodosie pitar – stăpânul moșiei Telenești, refuză să ia asupra sa zidirea din nou a bisăricii Sf. Proroc Ilie din acel târg, pe motiv că este în starea vârstei. Iar odată cu sosirea fiului său Iordachi de la Petersburg, îl va trimite la Dicasterie pentru a lua asupra sa zidirea bisăricii².

Așadar, vechea biserică de lemn ridicată în 1801, cu anii, devine neîncăpătoare. Drept consecință, încep a fi adunați bani, pentru construirea unei noi bisărici. Ea urma să fie făcută din piatră. Responsabili de adunarea, păstrarea și gestionarea banilor erau: protopopul Constantin, vechilul târgului Telenești și episcopii aleși din rândul enoriașilor. O responsabilitate deosebită avea pitarul Teodosie.

Din 1822 avem, conform lui M. Costăchescu, un tablou de „Cheltuelile urmate în facere bisăricii undi anumi să dau și când:

² ANRM, F. 205, inv. 1, d. 4965, f. 20-21, 22, 23-24, 31-32, 50. Documente transcrise de dr. T. Candu.

Lei par.

164 20 lăcuiților din Telenești și mahalagiilor banii daț i din zălile boerescului și datorie păduri... însă 84.20 daț bani
80 optăzici zăle, însă 11 zăli mahalagii, 69 satul vechiu=80.

164.20

1100 ..... pe cărămidă, pân la Iuli 6.
562 21 pe piatră pentru... coș[u]ri, însă
36 de scos piatră lui Nichita Chetrar iz pietrărie.
15 dejmă prin Sămeon Lungul la Brânzăni.
130 pentru zăci coșuri de scos la trei lăcuiți din Brânzăni: Toader Toțu, Sărghii Juncu i Grigoraș Bantăș.

Lei par.

147 chirii pe 3 coșuri lăcuiților din Bănești.
147 tij la lăcuiți ot Prepețița.
87.21 pe 65 car(e) piatră, cu 2 lei daț roș (?).
562.21
100 ..... Iuli 17.
1927 1
49 Chirii pe un coș piatră lăcuiților din Ienești, Iuli 18.
147 lei chirie a (sic) 3 coșuri piatră lăcuiților din Prepețița. Iuli 29.
98 Chirie a doao coșuri lăcuiților ot Prepețița, Iuli 31.
2221 1
49 Chirie a un coș piatră a lăcuiților din satul Brânzăni, Avgust 15.
50 un coș piatră cu caratul cu scoc lăcuiților din Prepețița, Avgust 23.
200 pentru coș de carat i scos de pe Prepețița lăcuiților ot tam.. 27.
50 un coș tij asămine ... 27.
10 .... 29.
90 de scos i de carat doaa coșuri piatră lăcuiților ot Prepețița, de pe alte moșii ... 30.
2670 1
12 20 un fârtaiu piatră om din Prepețița carat i scos... 30.
45 un coș lui Toader... săl scoată și săl cari de pe Mihalașa.
100 din 249 lei, pe ușori i stălpii ferestilor după zapis lui Nichita Chetrariul ot sat Pistrueni Octv. 1.
50 din 294 lei ... 17.

- 30 din 73 pol lei carat acestor pietri... No-
emv. 17.
- 165 pentru pietrile de ferești rămăș=144 lei și
21 lei pentru 7 coș pit. (sic) = 98, ce au
fost tocmit Nichita... Noev. 8.
- 11 12 pentru un fârtai piatră de scos și de carat
lui Vasîli ot Prepelița, Noemy, 26.
- Lei par.
- 110 pe 10=zăci coșuri piatră de scos lui To-
ader Tone i Ion Harez (?) din Brânzeni,
Decv. 10.
- 44 de 4 coșuri tij lui Ion Cordun de scos tij ot
tam, Decv. 10.
- 69 Caratul a trei coșuri piatră dela Brânzăni
lăcuiitorilor.
- Soma din urmă.
- 3306 34 din satul Ordășei i Prodănești.
- 40 tij pentru caratul stâlpilor de ferești i uși,
din 78 lei. Decv. 17.
- 200 Arvonă pentru 100 chili varu carat aice,
lui Zălman sîn Mendel Aron 1823,
Ghenar, 17.
- 115 46 zâle ce sau lucrat cu satul vechiu, cu
caratul a 68350 cărămizi i la .... piatră,
Sept. 29.
- 80 din 110 lei pentru scosul a zăci coșuri pia-
tră lui Nichita Chetrar ot Pistrueni, Fevr.
24.
- 30 spre istovire de 110 lei, lui Nichita Che-
trariul, Fevr. 28.
- 3 pe o lespidi lui Nichita, Mart. 11.
- 3774 34
- 180 lui Nichita Chetrariul, pentru lucrul a 20
pietri de ferești, câte 3 coș una, ce vini 60
coș, câte 3 lei cotul, Mart 28.
- 80 din 160 lei caratul a 4 coșuri piatră lui
Toader Toma ot Brânzeni, Apr. 13, 823.
- 18 pe 8 lespiz, câte 2 lei 10 par, lui Nichita.
Apr. 21.
- 4052 34
- 65 pe 9 lepez, câti 2 lei 10 parali, lui Nichi-
ta, Apr. 26.
- 350 din 400 lei, caratul a 10 coșuri a lăcuiito-
rilor din Sângerei. Maiu 2.
- 69 spre istovire caratului a trei coșuri piatră,
lăcuiitorilor din sat Ordășei, Mart 10.
- 6 30 trei lespizi dela Ion Grosu ot sat Prodă-
neștii. Maiu 11.
- 110 Scosul a 10 coșuri piatră, lui Nichita,
Maiu 11.
- 7 spre istovire a 40 lespiz, câte 2 lei 10 par.
aiu 11.
- 350 din 400 lei, caratul a 10 coșuri lăcuiitori-
lor din Sângerei, Maiu 13.
- 10 din 400 lei, caratul a zăci coșuri, a zapi-
sului din 2 Maiu.
- 10 din 400 lei, caratul a zăci coșuri, a za-
pisului din 13 Maiu, Toader _____
Munteanu.
- 5030 24 Soma.
- 40 spre împlinire a 400 lei, a zapisului din 2
Maiu, pentru caratul a zăci coșuri. Maiu
22.
- 40 caratul unui coș piatră lăcuiitorului din
Sîngerei. Vasâli nepot a Amorțatului,
Maiu 23.
- 20 caratul unui coș de piatră dela Mihalăsa,
lui Ion sîn Toader Balașachi, Mai 24.
- 210 Caratul a 6 coșuri piatră lăcuiitorilor din
Ciutulești, din 240 lei, Maiu 25.
- 15 30 pe 7 lespizi, lui Nichita, câti 2.10 par.
Maiu 27.
- 50 lui Zăiman, din banii varului, Maiu 29.
- 20 lăcuiitorilor din Ciutulești, din 240, a ca-
ratului, după zapis din 25 Maiu.
- 80 rămășița a 160 lei, pe patru coșuri piatră
lui Toader....., după zapisul din 13 Apr.
- 539 din 889 lei, pe 102 chili varu, lui Zălman,
după zapis Iuni 8.
- 6054 14
- 45 lui Nichita Chetrariul pe 20 lespiz, câte
2.10 par. Iuni 10.
- 30 cei triimeț prin Sămion Talianului ot
Brânzăni, pentru călcare imașului. Iuni
15.
- 10 lăcuiitorilor din Ciutulești, rămășița de
240 lei, a chirii a 4 coșuri, Iuni 15.
- 166 20 pe varu, din= pe ... chili, după zapis, Iuni
17.
- 40 rămas de 400 lei, caratul a zăci coșuri,
după zapis, din 13 Maiu..."
- 6336 34
- Documentul acesta este foarte important, căci ne
arată că **în acest an 1822, s-a zidit biserica
din Telinești (? - A.F.).**
- Tot din acest an 1822 avem „Condica chelt[uielilor]
svânt. bisărici, de aice, priimit rânduri, dăruire
dela unii și alții, pentru zădire bisăricii, 1822.”
- Lei par.
- 148 20 dela dumlui pitar banii svânt. bisărici,
Maiu 14.

- 400 din 1500 lei, dăruți de Ion Sărezlin, prin Mavrodin Stamati, 24.
- 150 din banii ce sânt la Ștefan Cojocariul, Iuni 17.
- 175 20 din banii cutii bisăricei, despecentluindu-să la 18 luni.
- 20 din banii ce sânt la dascalul Gavril, Iuni 23.
- 50 din banii ce sânt la Ștefan Cojocariul, 26.
- 328 25 dela staroste Gheorghii, din banii lumânărilor, după socoteala încheiată la 23 Iuni, de protoereul Constandin i Mavrodin.
- 30 banii scrinciobului.
- 400 din 1500 lei dăruți de Ion Sărezlin, August 20.
- 275 dela părintele protopopol Constandin, banii ce ave să dei svint. bisărici.
- 100 dăruți de Hagi Lefter.
- 200 dăruți de Hristodor chitar baș. Fevr. 5.
- 147 15 banii capiti 130 lei, ce ave să dei Ion Sărezlin svintii bisărici.
- 21 rămăș. dării răpt. pitar Spir prin Mavrodin, Săpt. 27.
- 346 10 din dobânda banilor ot Leușanul pe banii 1869 lei 102 bani, după zăpis din 821, Maiu 1, Decv, 29.
- 108 din banii cutii bisăricii când sau despecetluit, Decv. 30.
- 167 30 Dela staroste din banii lumînărilor, după socotiala închietă la 1823, Ghenar.
- 150 din banii ce sânt la Ștefan Cojocarul, Maiu 26.
- 100 daruți de Pandeli Ghiorghii.
- 68 18 din banii cutii bisăricii, când sau despecetluit, Maiu 5.
- 40 din 80 lei chirie casăi ce năimită lui Ștefan Sămeonov, 1823, Maiu 1.
- 50 din banii ce sânt la Ștefan Cojocariul, Iuni 7.
- Lei par.
- 16 36 banii scrânciobului, ce sau strânsu în chipul acesta.
- 3494 6
- 40 chirie casăi năimită lui Ștefan Sămionovici pe șasă luni, dela 1 luni, pân la 824, 1 Maiu.
- 119 12 din banii cutii bisăricii, când sau despecetluit, 1824, Ghen. 9.
- 3673 18
- 151 12 dela staroste, din banii lumânărilor de pe socoteala încheiată la 18 Ghenarii.

500 din banii ce sânt la Ștefan Cojocar rămânând a mai da încă 486 lei=2 par. _____ capiti i dobândă pân astăz, 1824, Ghenar 12.

4304 30
700 rămășița a 1500 lei dăruți de Sărezlin, Mart 8.

5004 30 adecă cinci mii patru lei trei zăci parali sau priimit de mine Vasili.....1824, Mart 30.

Tot în legătură cu zidirea bisericii, avem actul din 1823, Maiu 2: „Izvod di omini ci au a lua bani pi caratu pietrii la târgul Telenești”. Între ei, sunt: Grigorii Tăbîrnă, Andrii Capmare, Gavril Capmare, Iordachi Bărbuță, Toma Danilescu, Ionița Marchitan, Vasili Grajdariu, Ionița Moțca.

Din același an 1823, Maiu 2, avem zăpisul, prin care mai mulți locuitorii din satul Sângererii „niam tocmît cu dumlui boerul pitar Teodosii, ca săi cărăm zăci coșuri piatră aice [în Telenești, unde e scris zăpisul], de pe moșia Chistruenii, ce o are dumlui boerul, cu tocmală câti 40 lei, de coș”. Îscălesc, între alții, Axânte Petec, Teodosii Andronic, Grigoraș Andronic, Nistor Marchitan, Floare Tăbârce, Andrieș Crehan ș.a.

Despre același lucru vorbește zăpisul din 1823, Maiu 13 făcut de Axânte Pitachi (sic), „lăcuitorul din satul Sângerei, în putere hârtii ce am luat dela zăci lăcuitori săteni din sat pomenit din 1823, Maiu 2, întărită și de posăsorul satului” (Costăchescu 1930, 65-71).

Deci, banii adunați în scopul construirii bisericii, au fost folosiți astfel: remunerarea celor care au scos piatra din pietrărie, precum și a celor care au cărat piatra și lespezile de piatră de la pietrărie la locul construirii bisericii; plata pentru confecționarea ușarilor și a stâlpilor de la ferestre; plata pentru lucrul a 20 pietre de ferestre etc. Lucrătorii respectivi erau angajați din localitățile Brânzăni, Bănești, Prepețița, Ordășei, Prodănești, Sângerei, Ciutulești etc. Piatra era adusă din satele Pistruieni și Brânzeni.

În 1824, conform unor formulare alcătuite la dicasterie de către protoierul din Bălți Dumitru Crâjanovsschi, biserica din târgul Telenești purta hramul Sfântului Proroc Ilie. Locașul sfânt era făcut din bârne, acoperit cu șindrila, înconjurat cu gard, îndestulat cu veșminte, lucruri și cărți.

Vasele de argint erau aurite. Gospodării erau 156, iar locuitori – 572 (316 bărbați și 256 femei). De față erau următorii preoți și slujitori bisericesti:

1. Protoiereul Constantin Vasilovici – 46 ani.
2. Preotul Ignatie Băluță – 78 ani. La 31 iunie 1824, fiind la o vârstă mai înaintată, este scos în afara statelor.
3. Preotul Teodor Sechezliu – 52 ani. A decedat pe data de 5 iulie 1824.
4. Diaconul Vasile Băluță – 29 ani.
5. Dascălul Gavriil Corne[a] – 41 ani.
6. Paraclisierul Ivan Brot – 52 ani.
7. Paraclisierul Gheorghe Colo – 41 ani.

La 4 iunie 1824, conform rezoluției Înalt Preasfinției Sale Dimitrie – Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, Constantin Băluță este numit al doilea dascăl la biserica din târgul Telenești. C. Băluță era fiul decedatului preot Teodor Băluță³.

Preotul Ignatie Băluță, amintit mai sus, a slujit cu credință și dăruire la biserica Sf. Ilie circa 27 de ani. Iată doar câteva etape ale vieții acestui longeviv slujitor al Domnului:

1. **1777, septembrie 1.** Gavriil Calimachi Mitropolit al Moldovei dă arte de hirotonie preotului Ignatie, rânduindu-l la satul Sărata, ținutul Eșului.
2. **1780, ianuarie 29.** Gavriil Calimachi dă carte de duhovnicie preotului Ignatie.
3. **1792, aprilie 28.** Gavriil Bănulescu Bodoni poruncește protopopului Stavarache și slugilor mitropoliei, care urmau să strângă poclonul Mitropoliei de Sf. Gheorghe, să nu-l supere pe preotul Ignatie din satul Ghiliceni.
4. **1797, aprilie 26.** Iacov Stamati dă carte de strămutare a preotului Ignatie de la biserica din satul Ghiliceni la biserica din târgul Telenești.
5. **1825, iunie 4.** Jurământul dat de preotul Ignatie Băluță din târgul Telenești, precum că nu va sluji liturghia și nu va face trebile bisericesti, numai câte odată, pentru mântuirea sufletului⁴.

În locul bătrânului preot Ignatie Băluță, urma să vină fiul său, Vasile, care era diacon. Pentru a fi hirotonit preot, Vasile Băluță avea de parcurs următoarele etape:

1. **1825, februarie 26.** Mărturia negustorilor din Telenești dată diaconului Vasile, feciorul pre-

otului Ignatie și a Mariei, răposată, din târgul Telenești, ca să fie hirotonit preot. A învățat carte la preotul Constantin, ce a fost dascăl în târgul Telenești. În 1816, februarie 6 s-a însurat cu Catrina, fiica lui Ioniță Roșca ot Bogzăști.

Noî preotu și spre încredințare ni-am iscălit.....

Ierei Vasăliia ot Mihalașa dohovnic

Ierii Ignatii dohovnic.....

Gubernski canțeliarist Iordizbare (?)

... Ion

Ioan Neguțtoriu

... .. s.a lb gr.

... .. s.a lb gr.

... .. s.a lb gr.

... .. s.a lb gr.

Romanecă Ciubotariu

Sava sãn Dridurii (?)

Niță zăt Botezatu

Paraschiv sãn Pavăl

Vasălii Săbierul

Vasăle Negrei

Tănasă Scurtu cu mânia me

Vasile Botoșăneanu

Toader Negru

Axinte Drăgan

Gavriil dascăl Sămionovici

Pănămar Ioan Brumă

Protoierei Constantin Vasilovici cu voe me după deobște învoială.

2. **1825, februarie sau martie.** Todor Panta (? - A.F.), stăpânul moșiei Telenești, dă mărturie lui Vasile – fiul preotului Ignatie, prin care confirmă că se învoiește a face preot pentru biserica din târgul Telenești.

3. **1825, martie 18.** Cererea protopopului Constantin din Telenești, prin care roagă să fie hirotonit pentru biserica Sf. Ilie preot diaconul Vasile, fiul preotului Ignatie, care slujește în această funcție de 9 ani și are vârsta de 35 ani. De asemenea, în document se indică, că la Telenești au fost trei preoți și unul a răposat în anul trecut, adică 1824, iar un nou preot nu a fost hirotonit. Preotul Ignatie este bătrân și slab, având vârsta de 79 de ani, și autorul cererii este cam bolnav. În Telenești erau 156 de case creștinești. Rezoluția lui Dimitrie Sulima este interesantă prin faptul că recomandă că va fi hirotonit preot la acea biserică o altă persoană, numai după ce va fi vacant locul.

4. **1825, mai 5.** Blagocinul Gheorghe Munteanu raportează dicasteriei, că a prezentat protoiereu-

³ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 4773, f. 14, 14v, 15.

⁴ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 4808, f. 1-6. Documente transcrise de dr. T. Candu.

lui Constantin Vasilovici și slujitorilor bisericești din târgul Telenești informația privind rezoluția dată de Dimitrie Sulima pe marginea cererii diaconului Vasile Băluță de a fi hirotonit preot la biserica Sf. Ilie.

5. 1825, iunie 4. Vasile Băluță, diaconul bisericii Sf. Ilie din Telenești, către Dimitrie Sulima cere să fie hirotonit preot, deoarece preotul Ignatie de la acea biserică a fost eliberat din serviciu, fiind bătrân de ani. La această petiție arhiepiscopul Dimitrie dă rezoluția de a fi examinat petiționarul.

6. 1825, iunie 12. Procesul verbal de anchetă a diaconului Vasile Băluță din Telenești, care candida a fi hirotonit preot. Din acest act aflăm că s-a născut în familia preotului Ignatie și a Mariei, în satul Greceni, ținutul Iași. A fost botezat de preotul Procopie din satul Cucioaia, care era încă în viață. Este căsătorit cu Ecaterina, fiica lui Ioan Roșca din satul Bogzești. La 1816, aprilie 5, a fost hirotonit diacon, după rezoluția lui Gavriil Bănulescu-Bodoni, de către Dimitrie Sulima. La biserica Sf. Ilie din Telenești se află 1 protoiereu, 2 dascăli, 2 ponomari. În popor se află 156 de case, iar sufletele atât parte bărbătească cât și femeiască nici în predstavenia protopopului nu se arată. Pământ la această biserică nu este, preoții folosindu-se de pământ însemnat prin înalt rezoluția Sf. Sinod, pentru semănat și cosit ce se află pe lângă târg.

7. 1825, iulie 4. Foaia de jurământ (tipărită) subscrisă de Vasile Băluță care candida pentru a fi hirotonit preot la biserica Sf. Ilie din Telenești.

8. 1825, iulie 4. Vasile Băluță a fost hirotonit preot.

9. 1825, august 6. Preotul Iacov Chirilov de la biserica Nașterii Maicii Domnului din Chișinău raportează precum că preotul Vasile Băluță a trecut stagiul de pregătire și învățare a slujitorilor preoției, fiind cu purtări cinstit.⁵

Fiind prezentate biografiile acestor fețe bisericești, să revenim la problemele ce țin de construcția bisericii de piatră din târgul Telenești. Astfel, la 31 mai 1825, protoiereul din Bălți – Pavel Coșleacov, inspectând lucrările de construcție a bisericii, constată următoarele:

1. Piatră este îndeajuns, dar numărul coșurilor nu se cunoaște cu exactitate, întrucât piatra este adu-

nată devalma în jurul ogrăzii bisericii și a curții boierești. La fel și var este îndeajuns.

2. Cărămida este clădită în ograda bisericii. Însă partea de deasupra a cărămizii, din cauza umezelii, este deteriorată. Ca urmare, nu mai poate fi folosită.

3. Plus la toate, boierul (pitarul Teodosie - A.F.) a declarat că nu este în stare să ducă la bun sfârșit lucrările de construcție a bisericii. Nu este în stare, deoarece este bătrân și are sănătatea zdruncinată. Urmează ca fiul său (Gheorghe Feodosiu - A.F.) să încheie lucrările respective.

Pitarul Teodosie a prezentat, în scopul ducerii unei evidențe stricte a materialelor de construcție, o dare de seamă detaliată⁶.

În același timp, pitarului Teodosie i se aduc învinuiri precum că ar fi sustras din banii destinați construirii bisericii. În așa fel, din 1825, septembrie 19 avem, scrie M. Costăchescu, poronca isprăvniciei ținutului „Eșii” către pitariul Teodosie, ca intemeiul ucazului.... „sau hotărât prin aceasta a să faci dumi[ta]li cunoscut ca 1150 lei, ci în anul trecut 1823 iai luat din veniturile **bisăricii**, îndată săi dai bisăricii, iar pi vremea viitoare nici decum să nu te mai amestici către veniturile i trebile bisăricii”.

La aceasta el răspunde, prin actul din 1825, Oct. 7: „cu cinste fac cunoscut că mie fiindumi dorința a face bisărica din nou, mai temeinică de piatră, am și început, cu agiutoriu lui Dumnezău, prin cât putere mă agiută a găti mai întâi materialul trebuincios, cari lam și gătit, adică piatra, varul și cărămida. La înlesnire gătirii însă acestui material, fiindcă și asămîneș venituri a bisăricii urmiazi jărtvi, nu pentru alt svărșăt, decât spre întemeiare și bună stare bisăricii, pe lângă îndestulată somă ce am cheltuit, dela mini, am întrebunțat și acești bani (iar nu că precum poati să socotești, iam luat în folosul meu) și așa siguranțâia și plata lor către bisărică este din parte me îndată dela priimire în arătatul material....” (Costăchescu 1930, 76-77).

La 23 septembrie 1832, A. Sorocunski – guvernatorul civil al Basarabiei, se adresează către Consistoriul Duhovnesc din Chișinău. A. Storocunski spune următoarele: „În legătură cu avizul trimis mie de către Consistoriu, vă pot anunța

⁵ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 4773, f. 1-1v, 2-2v, 7, 8, 9-9v, 11-11v, 12-13, 17. Documente transcrise de dr. T Candu.

⁶ ANRM, F. 205, inv. 1, d. 4965, f. 16v-17v. Vezi și: f. 36-36v.

că am dat indicații Judecătoriei de Zemstvă Iași ca să-l influențeze pe proprietarul târgului Telenești, în privința atribuirii a 33 desetine pământ bisericii din localitate. În același timp, proprietarul târgului Telenești este dator să-i puie la dispoziție preotului Ioan Panteleevici o locuință temporară. În caz contrar, biserica urmează să fie închisă”⁷.

Acestea sunt, în mare parte, informații fragmentare. Însă cele mai multe și detaliate informații privind biserica Sf. Ilie le găsim în „Vedomostele” bisericești. Vom prezenta, pentru început, „Vedomostea” din anul 1832:

1. Biserica Sf. Ilie din Telenești este făcută în anul 1801 prin sârguința poporânilor.
2. Făcută este de lemn, pereții din nuiele împletite, lipită cu lut, pe dinafară pardosită, acoperită cu șindrilă, șubredă; clopotnița, deosebită de biserică, pe patru stâlpi, acoperită cu șindrilă (vezi și mai sus - *A.F.*).
3. Prestolul într-înșu unul este în numele Sfântului Proroc Ilie.
4. Cu podoabele îndestulată.
5. Clirosul: 1 protoiereu, 1 preot și 2 dascăli.
6. Arătura și fânaț hotârnice biserica nu are.
7. Protoiereul și preotul locuiesc în case cu chirie, iar dascălii în case proprii.
8. Pentru ținerea preotului și a slujitorilor bisericești nici un fel de leafă nu se primește.
9. Biserică afiliată – biserica din satul Mihalășa.

Preoții și slujitorii bisericești:

1. Protoiereul Pavel Moisei Coșleacov – 44 de ani. Soția: Nastasia Ștefan Senchevici – 34 de ani.
2. Dascălul Gavril Simion Cornea – 49 de ani. Soția: Alexandra – 42 de ani. Copiii: Constantin – 29, Alexei – 16, Elena – 14, Va... – 11, Maria – 9.
3. Preotul Ioan, feciorul postelnicului Ioniță Panteleevici – 55 ani. Soția: Vasâlca – 35. Copiii: Maria – 16, Zinovia – 12, Ileana – 4, Ecaterina – 2.
4. Dascălul Constantin Teodor Băluță – 29 ani. Fiu de preot. Soția: Nastasia – 17.
5. Paraclisierul Simion Zulea – 27 ani. Fiu de preot. Holtei.

Sărăimanii

1. Văduva Maria Andrei Vasilovici – 49 ani. Este soția răposatului preot, protoiereului Constantin Vasilovici. Locuiește în satul Cornova, în propria ei casă și cu cheltuiala ei. Copiii: Dumitru – 11, Ecaterina – 9.
2. Văduva Nastasia Teodor Băluță – 46 ani. Este soția răposatului preot Teodor Băluță. Locuiește în propria ei casă. Copiii: Ecaterina – 22, Gheroghe – 21, Stavarache – 20, Maria – 16.
3. Văduva Ecaterina Ion Băluță – 37 ani. Este soția răposatului preot Vasile Băluță. Locuiește în propria ei casă. Copiii: Gheorghe – 13, Elisaveta – 11, Constantin – 8, Teodor – 5.
4. Vasile – 31 ani. Este fiul răposatului paracliser Ioan Brumă⁸.

Serviciul divin se oficia în vechea biserică de lemn. Căci, în pofida faptului că materialele de construcție fuseseră adunate, înălțarea noului locaș sfânt întârzia. Abia în 1833 se pune temelia noii biserici, lucru pe care îl aflăm din documentele de arhivă.

Astfel, la 12 mai 1833, Egor Feodosiu – proprietarul târgului Telenești, se adresează către Înalt Preasfinția Sa Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, Dimitrie. E. Feodosiu spune: „Tatăl meu, pitarul Teodosie, cu ajutorul Domnului și blagoslovirea Înalt Preasfinției Voastre, s-a gândit să construiască în târgul Telenești, cu forțele proprii, o biserică în numele Sfântului Proroc Ilie. Ca urmare, vă prezint pentru examinare planul și vă rog să-mi permiteți începerea construcției bisericii, conform planului. În caz de vechea biserică dispune de careva sume bănești, vă rog să dați ordin ca banii respectivi să fie folosiți la construirea noii biserici.

Secretarul gubernial, Egor Fedoseev”.

În aceeași zi (12 mai), Dimitrie, Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, semnează următoarea rezoluție (e scrisă în partea de sus a demersului lui E. Feodosiu - *A.F.*): „După cum s-a dovedid, biserica din târgul Telenești este șubredă. De aceea, în locul ei e necesar de construit o biserică nouă, de piatră. Biserica să fie construită conform planului și fațadei anexate (n-am dat de urmele lor - *A.F.*). Autor: arhitectul Gaschet. Blagoslovesc ca construcția acestei biserici să decurgă în strictă conformitate cu planul și fațada, sub în-

⁷ ANRM, F. 208, inv. 2, d. 244, f. 5.

⁸ ANRM, F. 211, inv. 1, d. 55, f. 241v-246v.

drumarea arhitectului sau a altui specialist versat în construirea bisericilor”.

La 21 iulie 1833, Mihail Sinacevschi – protoiereul din Sculeni, raportează Înalt Preasfinției Sale Arhiepiscopului Chișinăului și Hotinului Dimitrie, următoarele:

1. **În luna iulie (1833 - A.F.) am pus, în târgul Telenești, temelia noii biserici în numele Sfântului Proroc Ilie** (subl. n. - A.F.).

2. În parohie sunt înregistrate 384 persoane de sex masculin⁹.

Prin zăpăsiul din **1833, August 13**, se arată, scrie M. Costăchescu, că „Noi mai gios iscăliți cu punerea degitilor pi sămănul crucii, lăcuiitorii din satul Nigoreni, încredințăm prin acest zăpăsi a nostru, ci dăm dumisali pomișnicului târgului Telineștii..... săcritari Iordache Teodosiu, precum știut să fii, ca neam alcătuit cu dumnalui, să cărăm coșuri di piatră la biserica ci o zădești di noau în acel târg, din piatra ci o ari dumnalui scosă pi moșia Brânzării și Pistruenii, cu hotărâtă tocmală di coș câte șăizăci lei bani, având o chilă di coșuri, în târgul Tileneștii, cu stânjâmul domnesc, ci clădesc și alti sati. Bani fișticari va primi, pi cât va pute rîdica...”.

Din **1833, August 16**, avem zăpăsiul lăcuiitorilor din satele Tântăreni și Îndărăpnici, din ținutul Orheiului, ocolul Sărătenii, la mâna pomeșicului târgului Teleneștii, gubernschii săcritari, Iordachi Fidosii „precum știut să fii, că niam alcătuit cu dumlui să cărăm..... doașprezeci coșuri de piatră, din piatra ci o ari pi moșii satilor Brânzării și Plosca...” cu 60 lei bani de coș.

Din **1836, Mart 16**, avem următoarea „cfitanțae”: „Iftimi Șălmetiev, împreună cu ai lui tovarăș, din târgușorul Teleneștii, ci sau aflat aice în satul Pistrucenii și au scos piatră, pentru bisărica ci si faci în pominitul mai sus târgușor, fiindcă nu urmiază asupra lor vreo pritenție și pentru celi ci ei au cumpărat la vremia cât sau aflat aicea, au plătit precum să cuvini, li sau dat, parte me această cfitanțae” (Costăchescu 1930, 79).

La 18 aprilie 1835, a fost efectuat recensământul preoților și slujitorilor bisericești de la biserica Sf. Ilie din târgul Telenești (vezi tabelul de mai jos - A.F.).

1.	Preot Andrei Ioan Timoševschi(?) – 38 de ani Fiul: Vasile – 3	Soția: Sofia – 26 Fiicele: Elisaveta – 11 Olga – 6
2.	Preot Constantin Teodor Băluță – 32	Soția: Anastasia – 20
3.	Dascăl Gavril Cornea – 52	Soția: Alexandra – 45 Fiicele: Elena – 17 Evanghela (?) – 14 Maria – 12
4.	Dascăl Cristofor Ioan Alexandrovici – 22	–
5.	Paracliser Andrei Alexei Novički – 27 Fiul: Simion – 6	Soția: Maria – 27 Fiica: Elena – 1
6.	Fiul protoiereului netitular Constantin Vasilev: Dumitru Vasilevici – 14	Văduva protoiereului Constantin Vasilev: Maria Vasilevina – 52
		7. Văduva preotului Teodor Ignat (Băluță - A.F.): Anastasia – 49 Fiicele: Ecaterina – 25 Maria – 19
8.	Fiul preotului netitular Vasile Ignat (Băluță - A.F.): Gheorghe – 16 Frații lui Gheorghe: Constantin – 11 Teodor – 8	Văduva preotului Vasile Ignat Băluță: Ecaterina – 40 Fiica: Elizaveta – 14
9.	Fiul paracliserului Ioan Nichifor Brumă: Vasile – 34	–

În total: 12 suflete de sex masculin și 17 – de sex feminin¹⁰.

Și acești preoți și slujitori bisericești oficiau serviciul divin în vechea biserică de lemn. Căci, abia în 1842 a fost sfințită biserica de piatră. Temelia ei, după cum arătam mai sus, a fost pusă în anul 1833. Deci, construcția bisericii de piatră a durat circa 9 ani.

Informații prețioase privind starea bisericii, precum și date ce țin de biografia preoților și slujitorilor bisericești, găsim în „Vedomostea” bisericii Sf. Ilie pentru anul 1860. La data respectivă, târgul Telenești aparținea moșierului Egor Feodosiu, secretar colegial și cavalier.

Iată ce conținea „Vedomostea”:

1. Făcută este în 1842, prin sânguința și cu cheltuiala moșierului.

⁹ ANRM, F. 208, inv. 2, d. 624, f. 1-1v, 5-5v.

¹⁰ ANRM, F. 134, inv. 2, d. 108, f. 205-208.

2. Făcută este din piatră, tencuită și vopsită, acoperită cu tablă de fier, clopotnița la fel.
3. Prestolul într-înșă unul este, friguros.
4. Cu podoabele îndestulată.
5. Clirosul de față: 1 preot, 1 diacon pe postul vacant al paraclisierului, 1 dascăl.
6. Serviciul divin se oficiază în limba moldovenească și rusă.
7. Pământ la această biserică (33 desetine) pentru așezarea clirosului este hotărât. Planul și cartea hotarnică se păzește în veșmântăria bisericii.
8. Preotul și dascălul locuiesc în case proprii, iar diaconul – în casa închiriată de la moșier. Casele, de lemn, sunt amplasate pe pământul moșierului.
9. Pentru ținerea preotului și a slujitorilor bisericesti nici un fel de leafă nu se primește. Starea lor este săracă.
10. Acareturi această biserică nu are.
11. Depărtarea bisericii acestea de la Duhovniceasca Consistorie a Chișinăului este de 82 verste. Blagocinul de ocol este pe loc.
12. Cele mai aproape de această biserică sunt biserica din Telenești Vechi – depărtare de 1 verstă și biserica din Inești – depărtare de 3 verste.
13. Către această biserică este alăturată biserica din satul Mihalașa – la depărtare de 2 verste.
14. Biserică de casă, întru acest popor nu este. Este o capelă de lemn. Rascolnicii fac parte din secta numită „Bespopovșcina” (este vorba de lipoveni - A.F.).
15. Izvod pentru averea bisericii este. S-au dat în anul 1848. Pătruns cu șvară, întărit cu iscălitura și pecetea blagocinului superior, protoiereului Simion Baltaga. Se păzește întru întregime.
16. Condicile de venit și cheltuială s-au dat în anul 1850. Pătrunse cu șvară, întărite cu iscălitura și pecetea blagocinului superior, protoiereului Simion Baltaga. Să scriu cu orânduială și se păzească întru întregime.
17. Copiile de pe condicile metricilor din anul 1822, se păzesc întru întregime.
18. Izvodurile de spovedanie din anul 1824, se păzesc întru întregime.
19. Condica de cercetare din anul 1849. Pătrunsă cu șnur, întărită cu iscălitura și pecetea blagocinului superior, protoiereului Simion Baltaga. Să scrie cu orânduială și se păzească întru întregime.

[Semnează]: Blagocinul Grigore

Pentru clirosul

Cine anume, unde și au învățat, când și de cine în ce cin s-au hirotonisit și către ce loc, ce deosebite dregătorii au petrecut și petrece, când și cu ce au fost năgrădit, pre cine are în famelia sa.

1. Blagocinul de ocol, preotul Ioan Efrem Chirilov – 39 ani. Fiu de paraclisier. La 15 iulie 1849 a absolvit cursul deplin al seminarului. La 6 octombrie 1849 este hirotonisit, de către Înalt Preasfinția Sa Arhiepiscopul Irinarh, preot la biserica din satul Dereneu. Gramotă are. La 1 aprilie 1853 este rânduit, cu ucazul Duhovniceștii Consistorii a Chișinăului, blagocin al ocolului 4 din județul Orhei. La 12 august 1854 este transferat de la Dereneu la biserica Sf. Ilie din târgul Telenești. Locul lui, la Dereneu, este ocupat de preotul din târgul Telenești – Constantin Băluță. Preotul Ioan Chirilov, pentru slujbă sărguincioasă, a fost menționat și i s-au acordat diverse distincții.

Soția: Pulheria Dimitrieva – 29 ani.

Copiii: Nadejda – 4, Elisaveta – 2.

2. Diaconul Grigore Iosif Crâjanovschi – 41 ani. Fiu de preot. A învățat la seminar. La 7 iunie 1845, prin ucazul Duhovniceștii Consistorii a Chișinăului, este numit paraclisier la biserica din satul Brăviceni. La 28 decembrie 1852 este hirotonit, de către Preasfinția Sa Arhiepiscopul Irinarh, diacon la biserica din satul Asnășeni. Gramotă are. La 16 iunie 1855, la dorința lui, prin ucazul Duhovniceștii Consistorii a Chișinăului, este transferat la biserica Sf. Ilie din târgul Telenești. Aici ocupă funcția vacantă de paraclisier.

Soția: Taisia Andreeva – 31 ani.

3. Dascălul – stihari Ștefan Ion Tataru – 53 ani. Fiu de țăran. În seminar n-a învățat. La 29 ianuarie 1835, prin rezoluția Preasfinției Sale Episcopului Dimitrie, este primit în rândul fețelor bisericesti și numit dascăl la biserica din satul Perișori, județul Tiraspol. La 26 mai 1836 este transferat, în calitate de dascăl, în satul Cuhureștii de Jos, jud. Soroca. La 15 septembrie, același an, este transferat la biserica Sf. Ilie din târgul Telenești. La 25 mai 1842 este ridicat la rangul de stihari. Gramotă are. Este bigam („двоежонец”).

Soția: Iordana Andreeva – 37 ani.

Copiii: Parascheva – 17, Maria – 15. Studiază acasă cântul bisericesc; Sebastian – 11 ani. Învăță la școala din Telenești; Fevronia – 8, Ioana – 5, Eugeniu – 1.

Cei afară state și săraimani

1. Preotul Constantin Teodor Băluță – 57 ani. Fiu de preot. În seminar n-a învățat. Fost preot la biserica Sf. Ilie. Locuiește în propria lui casă și cu cheltuiala lui. Văduv.

2. Văduva Ecaterina Băluță – 65 ani. Este soția decedatului preot Vasile Ignat Băluță. Locuiește în satul Coșnița, jud. Tiraspol, la fiul său Constantin Băluță. C. Băluță era preot în cadrul parohiei Hersonului¹¹.

În 1876, preot era același Ioan Chirilov; dascăl – Nicolae Teodor Cârliș; paraclisier netitular – Alexandru Gheorghe Bulancea. Târgul Telenești era stăpânit de frații Ilie, Gheorghe și Mihail Feodosiu¹².

În 1892, preot era tot Ioan Chirilov. A avea 70 de ani. Era născut în satul Târșiței, jud. Orhei. Cântăreț era Alexandru Mihail Savițchi. A avea 24 de ani. Era originar din satul Hagimus, județul Bender¹³.

În 1909, proprietarul târgului Telenești era nobilul Mihail Feodosiu. În 1899 el a organizat și finanțat lucrările de reparație a bisericii Sf. Ilie. Astfel, partea exterioară a pereților a fost tencuită și văruiată; au fost reparate cupolele; a fost, pe anumite porțiuni, reparat și vopsit acoperișul. În 1901 au fost vopsiți și zugrăviți pereții. Iconostasul a fost aurit. Aceste lucrări (din 1901 - A.F.) s-au făcut pe banii bisericii și banii adunați de la enoriași. În prezent (1901 - A.F.) e necesar de reînnoit pictura iconostasului. Gardul este din scânduri. Căsuță pentru paznic („storojcă”) nu este. Biserica are un cavou în care se găsesc osemintele celui care a construit biserica. Parohia a fost vizitată ultima dată (în 1903) de către Preasfinția Sa Vladimir. Biserica are cărți, dar formal bibliotecă nu este.

Preoții și slujitorii bisericești

1. Preot Iacov Alexandru Samsonov, născut la 14 octombrie 1849, în satul Ocolina, jud. Soroca. Fiu de preot. A absolvit seminarul duhovnicesc din Chișinău.

Soția: Eugenia – 50 ani. Era fiica preotului din Burlănești – Gheorghe Dimitriu.

Copiii: Porfirie – 32 ani. Văduvă. A fost căsătorită cu preotul Mihail Dimitriu din satul Belouți, jud. Hotin; Zinovia – 30 ani. Căsătorită cu preotul Dumitru Vartici din satul Chișlo-Salievo, jud. Hotin; Mihail – 20 ani. Învăță la seminarul duhovnicesc din Priovorojsk, gubernia Podolia; Efrosinia – 16 ani și Nadejda – 14 ani. Învăță la școala eparhială de fete din Chișinău; Eugeniu – 12 ani. Învăță la școala duhovnicească din Chișinău.

2. Cântărețul Alexandru Mihail Savițchi, născut la 29 august 1868, în satul Hagimus (?), jud. Bender. Fiul preotului din satul Răscăeți, jud. Akkerman – Mihail Teodor Savițchi. A. Savițchi era și învățător de muzică la școala ministerială.

Soția: Porfirie lui Gheorghe, născută la 2 februarie 1871.

Copiii: Lidia, născută la 4 martie 1893, nu învăță; Simion, născut la 3 februarie 1896, învăță la școala cu 2 clase din satul Ciocâlneni; Anastasia, născută la 21 aprilie 1899, învăță la școala parohial-bisericească din satul Răciula; Mihail, născut la 26 februarie 1902, învăță la școala ministerială din târgul Telenești.

3. Prescurăriță: Anastasia Ion Gore – 63 ani. Era văduva unui meșteșugar din târgul Telenești.

4. Staroste bisericesc (epitrop): Alexandru Gheorghe Svaricevschi – 53 ani. Îndeplinește această funcție, începând cu 15 ianuarie 1884. A avea profesia de meșteșugar¹⁴.

Catapeteasma bisericii Sfântului Proroc Ilie a fost pictată de către pictorul Zdoicevschi, stabilit cu traiul la Telenești la sfârșitul anilor '90 ai secolului al XVIII-lea (Ганицкий 1881, 10-11).

Așadar, vechea biserică de lemn din târgul Telenești a fost înălțată în anul 1801. În 1833 s-a pus temelie unei biserici de piatră, care a fost deschisă și sfințită în anul 1842. În 1899 și 1901, biserica Sf. Ilie a fost reparată. La construcția bisericii a contribuit atât neamul Feodosiu, cât și locuitorii târgului Telenești.

¹¹ ANRM, F. 208, inv. 15, d. 7, f. 2-5v. Vezi și: F. 211, inv. 5, d. 121, f. 129-131v.

¹² ANRM, F. 208, inv. 15, d. 45, f. 2-5v.

¹³ ANRM, F. 208, inv. 15, d. 90, f. 78v-82v.

¹⁴ ANRM, F. 208, inv. 15, d. 166, f. 157-160v.

Bibliografie

- AB 1933:** Arhivele Basarabiei, nr. 4 (Chișinău 1933).
AB 1934: Arhivele Basarabiei, nr. 1 (Chișinău 1934).
AB 1934a: Arhivele Basarabiei, nr. 2 (Chișinău 1934).
AB 1935: Arhivele Basarabiei, nr. 1 (Chișinău 1935).
AB 1935a: Arhivele Basarabiei, nr. 2 (Chișinău 1935).
AB 1936: Arhivele Basarabiei, nr. 2-3 (Chișinău 1936).
AB 1937: Arhivele Basarabiei, nr. 1-4 (Chișinău 1937).
AB 1938: Arhivele Basarabiei, nr. 1-4 (Chișinău 1938).
Costăchescu 1930: M. Costăchescu, Satul și târgul Telinești din județul Orhei. Schiță istorică (Iași 1930).
Instituții 1988: Instituții feudale din Țările Române. Dicționar (București 1988).
Păcuraru 1993: M. Păcuraru, Istoria bisericii ortodoxe române (Chișinău 1931).
Popovschi 1931: N. Popovschi, Istoria bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea (Chișinău 1931).
Ганицкій 1881: М. Ганицкій, Бессарабская старина. Скит Галица. В сб.: КЕВ, №1, 1881, 10-11.

Church of St. Elijah in the town of Teleneshi (from the time of foundation until the beginning of 20th century)

Abstract

The first information about the Church of the Holy Prophet Elijah in the town of Teleneshi is contained in the census of the Bessarabian churches, which was made during 1812-1813. The church was made of wood, with walls of interwoven twigs daubed with clay from the inside and the outside covered with fir planks. It had the shingle roof and was surrounded by the stockade. The belfry was built on four pillars and stood apart from the church.

Over time, the old wooden church began to crumble; besides, it was not spacious enough. Therefore, in 1833 they start to build a stone church, which was opened in 1842. The new church was plastered, painted and covered with sheet iron. In 1899 and 1901 it was renovated. The church was built and maintained at the expense of landlord Feodosiu and his family, as well as due the contributions of residents of the town of Teleneshi.

During the 19th and early 20th centuries in the Church of the Holy Prophet Elijah there served the following priests: Constantin Vasilovici, Teodor Băluță, Ignatie Băluță, Teodor Sechezliu, Vasile Băluță, Pavel Coșleacov, Ioan Ioniță, Andrei Timoševschi, Constantin Băluță, Ioan Chirilov, Iacob Samsonov, etc.

Церковь Св. Илии в местечке Теленешть (от времени основания до начала XX века)

Резюме

Первые сведения о церкви Святого Пророка Илии в местечке Теленешть содержатся в описи бессарабских церквей, составленной в 1812-1813 гг. Церковь была деревянной, стены из переплетенных прутьев были изнутри вымазаны глиной, а снаружи покрыты еловыми досками. Она была крыта гонтом и имела ограду из частокола. Колокольня, построенная на четырех столбах, стояла отдельно от церкви.

Со временем старая деревянная церковь стала ветшать, к тому же она была недостаточно вместительной. Поэтому в 1833 году началось строительство каменной церкви, которая была освящена в 1842 году. Новая церковь была оштукатурена, покрашена и покрыта листовым железом. В 1899 и 1901 гг. ее ремонтировали. Церковь строилась и ремонтировалась на средства помещика Феодосиу и его семьи, свой вклад внесли также жители местечка Теленешть.

На протяжении XIX и в начале XX веков в церкви Святого Пророка Илии служили следующие священники: Константин Васильевич, Теодор Бэлуцэ, Игнатие Бэлуцэ, Теодор Секезлию, Василе Бэлуцэ, Павел Кошляков, Иоанн Ионицэ, Андрей Тимошевски, Константин Бэлуцэ, Иоанн Кирилов, Яков Самсонов и др.

16.02.2013

Dr. Alexandru Furtună, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, str. 31 August 1989, 82, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: alexandrufurtuna32@yahoo.com